

KÉRDÉS: *Mit tart a szocialista realizmus alapkövetelményének, amit saját gyakorlatában is alkalmaz?*

VÁLASZ: Minden korszaknak megvolt a maga saját világnézetéből fakadó alkotómódszere és szemlélete. Ez a szemlélet szemben állt más, reakciós, már elavult szemléletekkel. Ez a szembenállás néha egyazon irodalmi korszakban valósul meg. Pl. a múlt század elejének legnépszerűbb írója nálunk az önkényuralomhoz hű Karamzin volt, akinek műveit a nemesi szentimentalizmus itatta át. Vele szemben valósította meg Puskin nagy fordulatát a romantikán keresztül a realizmusba, amely azóta is az orosz irodalom fő vonala. Puskin világnézete forradalmi volt.

Éppen így a kommunista világnézetű író a szocialista realizmus módszerét és szemléletét választja. (Nem pedig pl. a szentimentalizmusét.) Ennek alapelve – alapelvem: az író mindig kell hogy kiutat találjon a pozitív perspektívák számára, mégha ezeknek hordozója, a pozitív hős maga el is pusztul.

KÉRDÉS: *Mit tart érdemesnek az utóbbi évek szovjet prózájából arra, hogy magyar fordításban is megjelenjen?*

VÁLASZ: Folyóiratunkban nemrégiben jelent meg Vlagyimir Maximov *Él az ember* c. kisregénye. Témája: egy fegyenc megszökik egy szibériai büntetőtáborból. Eltéved a tajgában, félholtra fagyva találják meg. Megmentői azt hiszik, geológus, ő pedig meghagyja őket ebben a hitben. Miközben azonban meggyógyítják, felöltöztetik, táplálják, végiggondolja egész életét, rádöbben, hogy az emberek nagy részétől eddig még csak jószágot kapott. Elhatározza, hogy visszatér a táborba, mert tisztán akar szabadulni.

Másik javaslatom Mihail Alekszejev új regénye: *A kenyér – főnév*, amely a „Regény-újság” sorozatában jelent meg, és azonnal felterjesztették Lenin-díjra.

KÉRDÉS: *Mondjon valamit folyóirata, az Oktyabr múltjáról.*

VÁLASZ: Az „Oktyabr” 1924-ben kezdte meg működését, mint a RAPP (Proletárirók Szövetsége) moszkvai szervezetének folyóirata. A folyóirat alapítói a szovjet irodalom három klasszikusa: Gladkov, a *Cement* írója, Szerafimovics, a *Vasáradat* szerzője és Furmanov, a *Csapajev* megalkotója. Az Oktyabr első évfolyamában közölte Majakovszkij *Lenin* c. poémáját, Jeszenyin *Ének a nagy hadjáratról* c. poémáját. 1928 januárjától itt jelent meg folytatásokban a *Csendes Don* és ekkor vonták be Solohovot a szerkesztőség munkájába. Folyóiratunk állandó szerzői közé tartoztak Gyemjan Bjednij, Alekszandr Fagyjev, Mihail Szvetlov, Nyikolaj Aszejev, Mihail Iszakovszkij, Nyikolaj Pogogyin. Külföldi szerzőink voltak: Becher, Barbusse, Rolland, Dreiser, Andersen-Nexö, Feuchtwanger, Zalka Máté és Hidas Antal. 1941-ben az Oktyabr sorra közölte a német antifasiszta irodalom kimagasló alkotásait, pl. Seghers *Hetedik kereszt-jét*, Brecht *A rettenetes birodalma* c. drámájának egyik jelenetét, Becher és Weinert verseit.

KÉRDÉS: *Mit mondana olvasóinknak a mai Oktyabr-ról.*

VÁLASZ: Panfjorov, aki huszonhat éven keresztül szerkesztette a folyóiratot, 1961-ben meghalt. Azóta én állok az Oktyabr élén, mint főszerkesztő. Folyóiratunk 140–150 ezer példányban jelenik meg. Olvasóink jó része munkás és paraszt, de nagy számban vannak értelmiségi előfizetőink is. Olvasóinkkal gyakran találkozunk ún. olvasói konferenciákon, amelyekken nemcsak irodalmi témákról esik szó, hanem minden, az olvasókat érdeklő kérdésről.

Az utóbbi években az Oktyabr tett közzé néhány, azóta már közismert művet, mint például Csajkovszkij *Távoli csillagfény* c. regénye, vagy Kazakevics *Kék füzet-e*.

DALOS GYÖRGY

MAGYAR IRODALOM JUGOSZLÁVIÁBAN

Irodalmi köztudatunkból évtizedekre kiesett a szomszéd országok magyarságának irodalmi élete. Máiig sincs olyan összefoglaló képünk róluk, mint amelyet 1933-ban az erdélyi literatúráról rajzolt Tolnai Gábor. A csehszlovákiai irodalomról is csak legutóbb, Fábry Zoltán két tanulmánykötetéből (*Kúria, kvaterka, kultúra; Harmadvirágás*) kaptunk mozaikképet, a vajdasági írástudók munkásságáról pedig jóformán csak a néhány éve rendszeresen érkező *Híd*-ből, s újabban jövőgető könyveiből tájékozódhatunk.

Mint a lenyesett szőlővessző, úgy hajtott ki Jugoszláviában is egy sajátos arculatú irodalmi élet. Nem sok hagyományra támaszkodhatott: jobbára arra a régészeti, történetírói, nyelvtudományi és néprajzi munkásságra, melyet a Temesköz és

a Bácska érdemes helytörténetirői, Margalits Ede, Iványi István, Grosschmid Gábor, Érdújhelyi Mеньhért, Thim József, Bellosics Bálint, Gubicza Kálmán, Dudás Gyula mutatott föl. Az irodalom csak a táj szülőiteire, *Kosztolányi* Dezsőre, Csáth Gézára, Herczeg Ferencre, *Papp* Dánielre utalhatott, meg egy-két „átutazó” író, Somlyó Zoltán, Gyóni Géza, Ambrus Zoltán, Gozdsu Elek műveinek itt-ott fölbukkanó bácskai színeire.

Az öregek közül a szabadkai Milkó Izidor forgatta még a tollat, amikor a vajdasági irodalom önálló életre kényszerült. De a lelkes szívaci orvos, Szenteleky Kornél „kazinczyskodó” hivatással kitartóan szervezte e kis magyar sziget írástudóit. Levelezésének 1943-ban megjelent kötetéből a vajdasági irodalom első korszaka rekonstruálható.

Ugyanennek az időszaknak homályba vesztett írói arcait eleveníti meg emlékezéseiben, melyeket *Szika és hamu* címmel gyűjtött egybe, *Majtényi* Mihály, maga is annak a régebbi irónemzedéknek képviselője. Ő sem mondja meg, kinek az életművét tartja még eleven szikrának, kiét csupán kegyeletre méltó hamunak. Az új irodalmi lexikonba az ő idézte költők, írók bizony nem kerültek be. Am van, aki méltánytalanul. Mert például Kázmér Ernő nevét és művét a hazai irodalmi közvéleménynek sem lett volna szabad ennyire elfelejtenie. Kritikus volt, nem is akármilyen: igényes, jó szemű, nagy eszményeket szolgáló, a haladó irodalom bábája, s nem utolsósorban a *dunai népek szellemi együttműködésének apostola*. Cseh, szlovák, szerb, horvát, orosz írók, szinte az egész világirodalom kezeügyében volt. Az emigráns, aki Dubrovnikban kereskedőként tartotta fenn magát, a *Nyugat*-ban is a kelet-európai irodalmak kölcsönös megismerését szolgálta tanulmányaival, kritikáival. *Megérdemelne, hogy írásainak kötetbe gyűjtésével hívjuk föl rá három ország irodalmi közvéleményének figyelmét.*

Kereskedő. S a többi? Nagyon tanulságos a régi vajdasági irodalom társadalmi színképe. Patikusok, ügyvédek, orvosok, vasutasok, napszámások, szakácsok, háziasszonyok. Műkedvelő irodalom? Amatőrök? Önképzőkörösdi? Igen, az is, kétségtelen. Am ne feledjük: még a jószándékú dilettantizmusnak is megvan a maga irodalomtörténeti hivatása. A lelkes írófélék nyüzsgésükkel, szervező munkájukkal, lapalapítási törekvéseikkel akaraton kívül egyszersmind közszellemet és — akár csak magukból — olvasó közönséget teremtenek; az irodalom hírverőivé válnak, tehetségeknek szorítanak ki fórumot, ihlető légkört vonnak köréjük. A füvek, gyomok, bokrok pusztá létükkel termékenyítő humuszt adnak a magasba szökkenő sudár fának, megtrágyázzák a talajt számára. József Attila példáján láttam legjobban, milyen ösztönző, serkentő szerepük volt az *Igen* csoport szegedi ifjainak 1922 táján az ifjú diákköltő pályakezdésében. Csak ő lett közülük igazán költő, nagy költő; a többiek szándéktalanul is őt szolgálták, amikor közeget jelentettek számára, hatásokat közvetítettek, meghallgatták, vitáztak vele.

Gergely Boriska, *Arányi* Jenő, *Kiss* Vilmos, *Berényi* János, *Bencz* Boldizsár, *Aranyady* György, *Koosz* László, *Schwalb* Miklós és a többiek irodalomtörténeti szerepe is ilyesmik volt: *életművük hamvai a kortársak és az utódok tápsóivá lényegülnek át*. Egyikről-másikuk oeuvre-je nincs is tanulás nélkül. A *Kosztolányi* fölfedezte *Kisbéri* János — ma is él valahol Nyugaton — a *Sértő* Kálmán tragikus útját járta. *Schwalb* Miklós, „a fiú a konyhából”, az ellenállás hőseként Horthyék bitóján végezte 1941-ben. De még azt sem mondhatjuk, hogy ezek a névtelenségbe visszahulló literátorok mind dilettánsok voltak. Vajon ma folyóiratainkban — s nemcsak a vidékiekben — nem jelennek meg tucatjával versek, novellák, melyek pár évtized távlatából már csak az *irodalmi avarba hullott, humusszá mállott levelek sorsára jutnak?* S vajon nem költői-e Koosz László pár sora:

*Hahó, várj rám, felleg! Futó szél,
itt ne hagyj!
Ne menj el, ifjúság, még egy
kicsit maradj!*

Tanulságos a vajdasági irodalom azért is, mert — csöppben tenger — benne is lemérhetők az irodalmi korszak és stílusváltozatok hatásai. Itt is volt expresszionizmus, szürrealizmus, népiesség; itt is szemben állt egymással a Szenteleky hirdette táj-irodalom és a Kázmér vallotta európai mérce. A *Kalangya* polgári-demokratikus irányzata mellé itt is hamar, már 1935-ben csatasorba állott a *Híd*, a szocialista vonzalmú ifjú írástudók lapja.

Majtényi könyve, bár szükségtelen ismétlődéseivel, terjedelmes, sokszor csak lazán odaillő idézeteivel, bőbeszédűségével kihívja ellenérzésünket, és ökonomikusabb szerkesztést, lényegretörőbb fogalmazást sürget, mégis tanulságos, amint a vajdasági irodalom e régi arcait fénybe vonja. Jugoszlávia *mai* magyar irodalmának tervszerűbb, tárgyibb képét *Bori* Imre új antológiája, az *Irodalmunk kiskönyve* nyújtja tömör bevezető tanulmányával, gondosan válogatott szemelvényeivel és meg-

bízható lexikális adatokat adó jegyzeteivel. A harmincas évek irónemzedékéből még alkot a legöregebb, a verbászi cukorgyár nyugalmazott tisztviselője, a novellista Szirmai Károly, Változatlanul a legjelentősebbek között tartják számon az elbeszélő és regényíró Herceg Jánost. Ő és az időközben Magyarországra költözött költő, Dudás Kálmán helyet is kapott irodalmi lexikonunkban. Majtényi Mihály, Gál László, Laták István, Lőrinc Péter még ennek a nemzedéknek nevesebb képviselője. Sinkó Ervin csak a folszabadulás után lett a vajdasági irodalom cselekvő résztvevője, nemcsak mint író, hanem kritikusként, az írók nevelőjeként, az irodalomtudomány képviselőjeként az újvidéki egyetemen.

Az 1945 októberében újra megjelent *Híd* tömörítette maga mellé az ifjú író-nemzedéket. Bár most is van köztük orvos, tisztviselő, munkás, azért zömmel már mind „irodalmibb” foglalkozásra talált: tanárok és újságírók, a jugoszláviai magyarság szellemi életének órhelyein munkálkodnak. Az ötvenes években érelődött meg ennek az irodalomnak újjászületése, nem kis mértékben a Sinkó mellett fölnőtt, igényes kritikus gárda, B. Szabó György, Bori Imre s mások világirodalmi tájékozódásának és távlatirányításának, szigorú követelményeinek eredményeként. A hatvanas évektől kezdődően mennyiségi-minőségi szempontból egyaránt jelentőség vált az újvidéki magyar könyvkiadás, s megnőtt a *Híd* tekintélye a határokon túl, itt nálunk is. „A korszerű jugoszláviai magyar irodalom megszületésének az időszak az” — mondja Bori. Sajátosságát Szeli István így jellemzi: „Elsősorban jugoszláv és európai ihletésű, de természetesen magán viseli az egyetemes magyar költészet nyelvi, képi-formai örökségének a jegyeit is.”

A szebb külsőt is érdemlő antológiának költői közt Ács Károlyt, Domonkos Istvánt, Fehér Ferencet, Fehér Kálmánt, Gál Lászlót, Koncz Istvánt, Pap Józsefet, Thurzó Lajost (1915–1950), Tolnai Ottót és Zákány Antalt ismerhetjük meg. Prózaírásaival Bányai János, B. Szabó György (1920–1963), Deák Ferenc, Herceg János, Kopeckzy László, Major Nándor, Majtényi Mihály, Németh István, Saffer Pál, Sinkó Ervin, Szirmai Károly és Varga Zoltán szerepel. Csépe Imre, Debreczeni József és Laták István költőként és prózaíróként egyaránt bemutatkozik. A szociográfiát Petkovics Kálmánnak a szabadkai tanyavilág iskoláiról írott riportja képviseli.

Az *elszaktát fonalat most lehetne megcsomózni, a megszaktát kapcsolatokat folytonossá tenni*. Ideje lenne, hogy a hazai irodalmi tudat befogadja Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia magyar irodalmát, rendszeresen visszhangozza lapjait, könyveiket, tartsa íróikat, műveiket az egyetemes magyar irodalom eltéphetetlen, szerves részének. Révükön lehetne legjobban megismerkednünk a román, a cseh, a szlovák, a szerb-horvát, szlovén és a többi irodalom új eredményeivel is. Nemzeti érdek és kelet-európai internacionalizmus így szolgálná kölcsönösen egymást.

PÉTER LÁSZLÓ

FEHÉR FERENC: ESÓVÁRÓK

Harminchét éves, hét verseskötény van mögötte, Újvidéken és Topolyán él Jugoszláviában, számtalan publicisztikai írás és a „híd” szerepét vállaló munkából származó szerb, horvát és macedón műfordítások szerzője, mögötte van néhány külföldi út is, és lassan-lassan országa határait is túlnövő hírnév övezi már nevét. Fehér Ferencet olvasni fölfedezésszámba mehet ma is Magyarországon, még akkor is, ha néhány évvel ezelőtt az *Új Írás* fölhívta rá a figyelmet. Fölhívta, de folyóirataink alig vettek róla tudomást. Mintahogy sokáig arról sem vettek tudomást, hogy ott, Újvidéken van egy fórum (a Fórum Kiadó is, de most az irodalmi fórumra utalunk!), a *Híd*, amelynek hasábjain a magyar nyelvű irodalomnak és kritikának páratlanul szép kibontakozását szemlélhetné az itthoni olvasó is.

Kálmán figyelt föl itthon, az Alföld-ben, egy értő kritikával.)

Panasz ez és szégyenkezés is, hogy Fehér Ferenc újabb kötetéről írva ezzel a gondolattal kell kezdenünk. Pedig Fehér Ferenc igazi lírikus, amihez ér, amit meglát, azt a legszubjektívebb lírává tudja oldani; és olyan intenzitással von be a maga hangulataiba, hogy azután nem feledjük verseit, mély rezonációt kelt bennünk és megkülönböztetően egyéni arc rajzolódik elénk verseiből.

Az *Esóvárók* c. kötet többségében annak az ars poeticának és hűségvallomásnak dokumentuma, amelyről 1960-ban Fehér Ferenc így vallott a *Vajdasági éj alatt* c. antológiában: „A földet érzem alattam mindig és mindenütt. Úgy, ahogy kisgyermekkoromban éreztem, ott, az apám ásta dinnyefészekben kutyorogva, vagy ahogy a port öröltem sovány kis tenyeremmel a Vágóhíd sor útporá-

(Fehér Ferenc új kötetére csak Kovács